

ELS INICIS D'UNS MOVIMENTS CRISTIANS SEGLARS ANIMATS PEL Dr. DAMIÀ ESTELA*

JOAN BUSQUETS DALMAU

Damià Estela i Molinet (1904-1979), prevere prou recordat pel seu mestratge en la formació dels futurs capellans, fou rector del Seminari Conciliar de Girona del 1951 el 1969.¹ En canvi, és menys coneguda la seva intervenció en altres camps d'acció pastoral.

El meu propòsit, en aquest article, és deixar constància d'algunes activitats del Dr. Estela fora del seminari que van incidir directament en l'organització i l'acció dels seglars en l'Església i en la societat. Per això he estudiat l'inici i els primers passos d'uns moviments apostòlics, aleshores nous, integrats per cristianes i cristians adults i que –en sentit ampli– podem considerar-los «especialitzats». El Dr. Estela els feu costat, acompanyant-los en el seu itinerari cristià i ajudant-los a inserir-se en la diòcesi. A vegades també els havia de defensar, quan eren incompresos i criticats o eren objecte de denúncies per part de gent d'Església o, més sovint, de les autoritats civils del moment. Per altra banda, Mn. Damià Estela tampoc no era un novell en l'apostolat seglar. Quan fou destinat a Girona (1935), jove prevere de 30 anys, es posava de relleu el seu prestigi per haver estat un diligent consiliari

* SIGLES:- *Entitats*: AC, Acció Catòlica; ACLI, Associacions Catòliques de Treballadors Italians; AFC, Associació de Famílies Cristianes; DC, Democràcia Cristiana; EMD, Equips de la Mare de Déu; FJC, Federació de Joves Cristians de Catalunya; HOAC/GOAC, Hermandad o Germandat Obrera d'A.C.; IMS, Institut de Missioneres Seculars; JOC, Joventut Obrera Cristiana; s.j., Companyia de Jesús. || *Publicacions*: BEG, Butlletí de l'Església de Girona; DHEC, Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya; DS, Dictionnaire de Spiritualité; PM, Pastoral Missionera; QP, Quaderns de Pastoral; VC, Vida Catòlica || *Arxius*: ACG, Arxiu Catedral de Girona; ADG, Arxiu Diocesà de Girona; AHMG, Arxiu Històric Municipal de Girona || *Documents*: LG, Lumen Gentium; GS, Gaudium et Spes.

¹ El 1935 és nomenat pel bisbe Cartaïa professor i formador d'interns del Seminari i des del 1944 en fou també vicerector. De fet, dirigí el Seminari durant més de vint anys.

de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (FJC), a les parròquies de Blanes i de Figueres.² Des d'aleshores va romandre sempre a Girona (durant més de 40 anys), i la seva activitat pràcticament quedà limitada a la ciutat.

En aquest article em limito a descriure tres col·lectius: primer l'HOAC (o GOAC: Germandat Obrera d'Acció Catòlica), després els Equips de Matrimonis, concretament els Equips de la Mare de Déu (EMD), i, per últim, les Missioneres Seculars (IMS).³ La tria no és subjectiva. Crec que ell va dedicar el seu mestratge, intel·ligent i apassionat, durant força temps a aquests col·lectius. A més, s'hi sentia molt identificat. Tractem de la dècada dels anys 50 (i primers dels 60), i el trobem impulsant una militància cristiana amb dues característiques específiques: l'espiritualitat pròpia dels seglars i l'aguda sensibilitat social.⁴

1. L'HOAC

1.1. «*Fidelitat a Crist i fidelitat a la classe obrera*» és l'eslògan més proclamat en reunions i assemblees, i que més vegades he sentit afirmar als militants de l'HOAC. Evidentment, és el que millor els defineix, perquè posa de relleu el dilema, la tensió i, sovint, el combat intern per mantenir les dues fidelitats. Creada el 1946, l'HOAC esdevingué la primera organització d'AC especialitzada a la postguerra. És un moviment apostòlic obrer per evangelitzar el món obrer.⁵ La va fundar l'episcopat espanyol, amb el cardenal Pla i Deniel, arquebisbe de Toledo, al davant. Tot amb tot, la major part dels bisbes la

² *Vida Catòlica* celebrava que Mn. Estela fos destinat a Girona per la formació religiosa dels joves batxillers i, per això, fa esment «del seu notable treball amb els fejecistes i avantguardistes de Figueres». Cf. VC, 8 nov. 1935, p. 7. Breus notes biogràfiques a: «Damià Estela, testimoni d'excepció», dins QP 61, 1980: 45-48; 66-72; J. BUSQUETS: *Estela Molinet, Damià*, DHEC II (2000).

³ Dedico un capítol a cada moviment i, cada capítol es subdivideix en tres apartats: 1) Fundació i identitat del moviment; 2) Inici i desenvolupament del col·lectiu a Girona; 3) L'actuació del Dr. Estela i la formació cristiana que oferia a cada un dels grups.

⁴ També fou requerit per promoure altres agrupacions cristianes de seglars, algunes de les quals no van prosperar. Entre altres, va ser consiliari de l'AC de Dirigents, i inicià un grup cristià de metges.

⁵ B. LÓPEZ GARCÍA: *Dilemas constantes en el desarrollo de la HOAC*, dins XX Siglos 16, 1993: 15-25.

van mirar sempre amb recel. La Santa Seu, preocupada per un món obrer majoritàriament apartat de l'Església, havia instat els bisbes a iniciar una AC *especialitzada*. En la 1a Setmana Nacional de l'HOAC (Madrid), la tardor del mateix any, hi assistiren 200 delegats. El cardenal Pla hi tingué un parlament. Tots els seus membres provenien de l'AC i s'organitzaren amb pressa i una certa indefinició.⁶ Un d'ells era Guillem Rovirosa, un convers a la fe. Ell fou qui posà en marxa l'HOAC i injectà, en aquell moviment que tot just s'iniciava, l'esperit militant, l'utopia i el mètode indispensable. Dos consiliaris successius, D. Eugenio Merino i D. Tomás Malagón, van sintonitzar-hi plenament i li donaren esperit eclesial, sense que per això hagués d'abandonar el seu compromís en la lluita obrera.⁷ Es pot parlar d'una espiritualitat *hoacista*, que era cristocèntrica, secular i encarnada en la condició obrera.

La malfiança i la repressió de part de les autoritats i dels sindicats del règim no es feu esperar, i fou severa. Per entendre el temor que l'HOAC desvetllava en l'autoritat governativa del moment cal pensar que, aquell petit grup de treballadors sota les sigles de l'AC, era l'única organització obrera en l'Espanya d'aquell temps; i així fou fins als anys 70, quan es van crear les CCOO.

Rovirosa és considerat el fundador de l'HOAC, si bé més aviat en fou l'ideòleg. Incansable, sabia buscar, formar i dirigir els militants. Deixà la feina i es llançà a organitzar un moviment obrer catòlic. No hi havia altra referència que la JOC, i no era fàcil adaptar-la al món dels obrers adults. Va crear els cursets nocturns i els cursets apostòlics. Amb el mètode d'enquesta, manllevat de la JOC (*veure, jutjar i actuar*), va inventar un pla de formació cristiana original i encarnat en la realitat: el *Pla Cíclic*. Creà un *Butlletí de dirigents*; fundà el *iTú!* (1946-1951), setmanari despertador d'inquietud i de consciència social, que va ser objecte de varies suspensions governatives.

⁶ Cf. E. FERRANDO PUIG, *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme (1946-75)*, Barcelona 2000, p. 57-61.

⁷ Rovirosa (Vilanova i la Geltrú 1897-Madrid 1964) era tècnic electricista; es va convertir a la fe al principi dels anys 30, quan vivia i treballava a París. Merino (León), profund coneixedor de la JOC i de Cardijn, aportà espiritualitat a l'HOAC; al seu torn, Malagón (Ciudad Real), que deixà el rectorat del seminari diocesà per dedicar-se a l'HOAC, teologia i doctrina social. Cf. «HOAC, 60 años», Madrid 2006, p.3-5.

No es tractava d'inculcar als obrers la doctrina social catòlica, ni que l'HOAC organitzés accions a favor de la gent necessitada, sinó d'encarnar-se en el món obrer. Rovirosa posà la marca de la seva personalitat en l'HOAC. La portà a vincular espiritualitat i compromís: un esperit militant d'adhesió a Crist i el compromís amb el món treballador, és a dir amb la classe pobre.⁸ El maig de 1957, tanmateix, Rovirosa va ser apartat de la direcció de l'HOAC. Ja es veia venir: ni a molts bisbes ni a la junta central d'AC no els agradava el seu estil *obrerista*. Se'l rellevà «sense cap càrrec en contra, només per insinuacions governamentals». El consideraven un radical perillós. La sospita era que podia conduir els militants de l'HOAC a formar un partit polític d'esquerra social.⁹

La supressió del *iTú!* i la marginació de Rovirosa van portar molts militants a abandonar l'HOAC. Ell, tanmateix, mai no es volgué justificar, per no dividir el moviment. Fou acollit per l'abat Aureli Escarré a Montserrat, des d'on pogué continuar la seva activitat amb escrits socials.¹⁰

Va costar força que l'HOAC arrelés a Barcelona i a Catalunya en general.¹¹ Durant la República i la guerra, la gran part de la classe treballadora s'adheria a partits i sindicats de l'esquerra, més o menys radical. Molts obrers no eren creients; la majoria, anticlericals de cor.¹² Tot amb tot, no podem oblidar dos factors que afavoriren la difusió de l'HOAC: primer, la desconfiança de la classe treballadora envers la ideologia social del règim, i segon, un grup amb declarat compromís social i amb consciència de classe, en aquell moment, només podia sorgir a l'emparedat de l'Església.

⁸ Cf. FERRANDO, p. 62; R. DIAZ SALAZAR: *Los cristianos, la lucha por la democracia y el movimiento obrero*, dins *XX Siglos*, cit.: 5-10; F. URBINA, *Pastoral Misionera* 3-4, 1972: 269-364.

⁹ La jerarquia catòlica pensava més aviat en un partit democratacristià, del qual l'HOAC podia significar la dimensió obrera i social, a l'estil de les ACLI per la DC d'Itàlia. Cf. FERRANDO, p. 461.

¹⁰ Quan el 1964 uns quants de l'HOAC van iniciar l'editorial ZYX, va ser cridat de nou a Madrid. El primer llibre editat era de G. Rovirosa: *¿De quien es la empresa?*. Moria aquest mateix any.

¹¹ A Barcelona l'HOAC va néixer el 1946. Comissió Diocesana: president J. M. Mezquida i secretari Pere Baqué. A finals d'aquell any, el bisbe G. Modrego nomenà consiliari Mn. J. Ricart Torrens. Prevere jove, expert en doctrina social, bon escriptor i divulgador, primer era antifranquista, però després es tornà favorable al règim, oposat a la renovació del Vaticà II i un dels ideòlegs de l'integrisme a Catalunya. Per la difusió de l'HOAC a les diòcesis catalanes (Solsona, Vic, Girona, etc.), cf. FERRANDO: p. 67ss.

¹² El 1957 la HOAC de Barcelona només tenia 55 militants i 47 adherits. En canvi, el *iTú!* distribuïa 5.000 exemplars, d'un total de 53.000 que tirava. Cf. FERRANDO, p. 83.

1.2. A la diòcesi de Girona, la convocatòria per l'especialització (obrer) de l'AC va trobar resposta generosa. En la 1a Setmana Nacional de l'HOAC (Madrid 1946) van assistir-hi nou delegats de la nostra diòcesi, fent costat a Josep Barberà, que era el vocal obrer de la junta d'AC. Del 17-19 de juliol (1946), en la 4a assemblea diocesana d'homes d'AC es va tractar sobretot de l'apostolat obrer, amb una ponència de Rovirosa. L'HOAC naixia de la mateixa AC i, en la dècada dels 50, es consolidava a Girona (data oficial: 1 de maig de 1951). El president diocesà fou Josep Barberà. Amb ell, Francisco Mera, Miguel Molledo i Juan López van constituir la primera Comissió Diocesana.¹³ Alguns dels primers adherits provenien del camp no creient o allunyat de l'Església. Després de Barberà, Paco Mera fou el president diocesà i a continuació Miguel Molledo (el primer que va tenir el càrrec amb nomenament del bisbe). Ja en els anys 60, Manuel Yeste i Joan Pallàs.¹⁴ Pel que fa a consiliaris: el 1951 ho fou Mn. À. Caldas¹⁵, 1953 Mn. Josep Iglesias i, quan aquest fou enviat a Roma, es buscà el P. Joaquín Recalde, salesià, que cooperà fins al 1959, quan fou remogut de Girona. Però el primer consiliari diocesà amb nomenament episcopal (1955), fou el malaguanyat Mn. Isidre Molar.¹⁶ El succeí Mn. Iglesias¹⁷ i després Mn. J.M. Marquès, Mn. L. Torrent i, més tard, Mn. V. Fiol. Molts altres capellans eren consiliaris d'equips.

¹³ Cf. FERRANDO, p.291. Barberà, originari del Port de la Selva, era paleta; Mera treballava a la Torras; Molledo i López a RENFE. El primer local de l'HOAC a Girona fou al carrer de la Força 2, 2n.

¹⁴ Pallàs era president quan l'AC especialitzada entrà en crisi i va ser suprimida (1964).

¹⁵ Caldas començà quan era vicari a Salt el 1951, on va estar-hi poc temps, i continuà després quan passà al Mercadal. Aquí hom disposava d'un local al carrer Nou (que havia obtingut Mn. J. Benet pels grups parroquials). Fou allà on els obrers i alguns seminaristes vam ser iniciats als mètodes de l'HOAC (*Cursets d'iniciació, Pla Cíclic*). Caldas com a consiliari de l'HOAC no tenia nomenament del bisbe, però sí la designació formal de Mn. J. M. Cases, llavors consiliari de la Junta dels Joves d'AC (1944-53). També actuà com a consiliari Mn. A. Bachs, «que feia costat a l'HOAC en tot».

¹⁶ Molar (Girona 1930-Sarrià 1961) fou vicari a Banyoles (1953-55), capellà de la colònia Torras, a Sarrià de Dalt, i de les barraques del Riu. Apòstol entregat als pobres, morí molt jove (22-12-1961), a 31 anys, deixant una forta empremta en els militants i en el poble. Fou consiliari diocesà de 1955-61.

¹⁷ Mn. Iglesias, «va ser el nostre consiliari des que va sortir del seminari» (escriu Molledo). En efecte, ho fou el 1953-54; el 1956 anà a estudiar teologia i sociologia; en tornar, fou nomenat de nou (1960-68).

L'activitat del petit grup de l'HOAC anava creixent: cursets nocturns, cursets apostòlics, l'esmentat Pla Cíclic, la revisió de vida. Després del Mercadal, les reunions es feren a Casa Carles i més tard, a *les Missioneres* (Santa Eugènia, 25). Els militants eren una dotzena, però cal sumar-hi les seves dones, els adherits i simpatitzants.

El primer de maig tenia un relleu especial. Destacava l'acte massiu al Centre Cultural (*L'Amistat*). Presidia sempre el bisbe Cartaà, que tutelava l'HOAC. El Centre Cultural s'omplia d'obers i obreres de diverses ideologies, de consiliaris i seminaristes, i també de policia. El Primer de Maig de 1961 fou conflictiu. La Comissió Nacional de l'HOAC havia publicat un manifest sobre el Pla d'Estabilització i les negatives conseqüències que tenia per la classe treballadora. Va ser interceptat i segrestat per la policia a Madrid. El bisbe Eijo Garay tampoc no autoritzà la seva distribució a la diòcesi de la capital estatal. Tanmateix, a Girona, en ple míting del Primer de Maig, es va repartir amb normalitat. La policia va irrompre al domicili de Molledo i es confiscaren els manifestos restants. Molledo fou portat a comissaria i interrogat. El governador va anar a queixar-se al bisbe, però aquest defensà el president de l'HOAC.¹⁸

Cal deixar constància també d'una altra dimensió. Els militants i adherits de l'HOAC dels anys inicials s'aplegaven sovint per actes d'espiritualitat, en l'àmbit diocesà o de la ciutat. Ultra l'estudi i la citació contínua del NT en les reunions, les meditacions i misses freqüents, hi havia altres pràctiques de devoció, àdhuc tradicionals, a vegades adaptades: recés, hora santa, rosari de l'Hoac, etc. En aquests actes hi participaven també familiars, amics

¹⁸ El president de l'HOAC, M. Molledo, no pogué portar els exemplars del *Manifest* cap a Girona, però ho va fer Mn. Iglesias, que també era a Madrid per una reunió de Caritas i tornava per carretera. Molledo explica que fou un moment molt crític i que el bisbe li preguntava insistentment si en l'interrogatori policial havia sofert alguna violència. No li hagué violència física; les preguntes anaven orientades perquè delatés Mn. Iglesias, contra el qual anava tota l'animositat. Cartaà, malgrat la fama de bisbe conservador, va protegir Molledo i Iglesias en l'afer del Manifest: «*Sempre defensava els obrers de l'HOAC. Ens entenem bé, llevat d'alguns desacord*» (Molledo). Era en aquests moments quan calia l'autoritat moral del Dr. Estela «*per avalar-nos, fos davant el bisbe o també prop de l'autoritat civil*». Un any després, hi hagué la vaga dels Químics (primavera de 1962). El bisbe Cartaà també defensà el dret dels obrers, «*perquè se'ls obligava a treballar el diumenge*». La causa de fons de la vaga, però, era la millora salarial i de condicions de treball. Els de l'HOAC hi estaven implicats; Josep Barberà treballava als Químics. Cf. J. CLARA, *Girona sota el franquisme*, Girona 1991: 82-83.

i gent d'altres grups eclesials, més sensibilitzats o, simplement, cristians/nes. L'HOAC també es va estendre a altres poblacions de la diòcesi, a més de Girona, Salt i Sarrià. En bona part hi van contribuir els *Cursets Apostòlics* que dirigia Mn. Domènec Canamasses (prevere de Vic), juntament amb Paco Mera.

S'iniciaren grups nous a Anglès, Banyoles, Blanes, Malgrat i altres llocs. A Blanes, població industrial (la SAFA) amb molts problemes laborals i una forta immigració, es formà un grup d'HOAC entorn de la Parròquia dels Pins. Amb Mn. Joaquim Casadevall com a consiliari, seguien el Pla Cíclic. Estava integrat per Jaume Rocabert i altres militants, era força nombrós i tingué durada (1963-75). Eren els anys en què ja apuntava el canvi polític i el problema social a la zona era molt viu. El grup de Blanes va influir especialment a la comarca, a gent obrera de Malgrat i de Tordera. Mn J. Bosch, rector de Malgrat, i Mn. V. Fiol, vicari de Tordera, hi van col·laborar.

1.3. El Dr. Estela assistia el primer de maig de cada any al Centre Cultural, acompanyant el bisbe Josep Cartaña i animant els militants obrers en la seva concentració més característica. Tampoc no faltava a la *Jornada Catalana de l'HOAC*.¹⁹

Tanmateix, el paper del Dr. Estela entre els militants i consiliaris no era només de presència, sinó de mestratge. Una militant m'ha recordat com valoraven el seu guiatge: *«Tenia un sentit d'Església molt fort, sòlid. La volia formada de persones responsables i compromeses... Una vegada em comentà que l'aplicació del Vaticà II faria patir molt (ho deia, amarat de comprensió, en el sentit del canvi profund que suposava)»*. I prossegueix: *«El seu interès per l'HOAC era extraordinari; aguantava reunions nocturnes setmanals a Casa Carles, de les 10 a la 1 de la nit. Si podia no fallava mai; escoltava molt i també intervenia.»*

Però el Dr. Estela ofería igualment el seu ajut personal als militants. Ells, que se l'escoltaven amb molt interès, resumeixen així la seva aportació: *«El que recordo més de mossèn Estela és que no acceptava la dicotomia entre l'oració*

¹⁹ La Jornada Catalana era interdiocesana i itinerant. Una d'elles es va celebrar a la nostra diòcesi (Banyoles 1961). Era precisament l'any del conflicte pel Manifest de l'HOAC. S'hi van fer presents per solidaritat el bisbe Masnou de Vic, Jubany, encara auxiliar de Barcelona, l'abat de Montserrat, i militants i consiliaris de diverses diòcesis. En temps del bisbe Jubany a Girona, l'acte del Primer de Maig se celebrava a Germans Sàbat; el consiliari era Mn. Iglesias i els presidents, Yeste i Pallàs.

*i l'acció, la fe i la vida; t'ajudava a que la vida sencera fos influïda per l'Evangeli. Les idees que aportava les recordo bé: 1) la injustícia és pecat; 2) Jesús manifesta a l'Evangeli la seva preferència pels pobres; i 3) en l'Església d'avui no ho fem com el Mestre.*²⁰

Quan Mn. Damià Estela era un capellà encara jove –31 anys– estava amagat a casa seva, a Besalú. Era l'agost del 1936 i acabava d'esclatar la guerra (in)civil i la revolta. Les esglésies de la vila cremaven i molts preveres s'amagaven o eren assassinats. Ell escrivia un diari. Amb una gran serenor d'esperit intentava aprofundir la causa de fons d'aquells tràgics esdeveniments. El text excel·leix «per la seva profunditat i per un sentit evangèlic molt alt». Entre les causes profundes que analitza, sense cap to acusatori, assenyalava que l'Església, i en especial la clerecia, *havia tendit a distanciar-se del poble humil... A molts els plaïa més tractar amb rics que amb pobres. Des de la conducta evangèlica exigida als sacerdots, era una falla de funestes conseqüències. L'excés d'integrisme ha impedit de cristianitzar tot allò que hi havia de cristianitzable en el món modern, ens ha privat d'influir en el medi ambient en què el poble, que és del seu temps i no del passat, viu i es desenvolupa, [ens ha privat] d'intervenir en el camp del millorament social i de simpatitzar amb les idees que eren del poble i res no tenien de condemnable. Amb això hem perdut les masses, ens hem sentit desconectats, en oposició gairebé al corrent de força que és el poble en marxa. Això ha arribat a fer creure a molts que el cristianisme no era cap solució viva. No era un ideal. En un mot: poc Evangeli.*²¹

Ideal del mossèn jove, evidentment. Però aquest pensament d'una Església distanciada del poble, el portà sempre amb lucidesa, i, quan fou rector del Seminari i prevere escoltat (àdhuc per discrepants), el va capacitar per fer costat decididament als grups d'AC obrera. De fet, dels tres col·lectius que tracto en aquest article, l'HOAC és el que va tenir més incidència en la vida i la formació dels seminaristes. No tots es van deixar influir per aquesta línia; però vam ser molts que *al seminari vam descobrir la problemàtica del món obrer*, i vam acollir la necessitat d'un nou tipus de capellà²², amb voluntat de fer-se present en els barris d'immigració i en els moviments apostòlics obrers

²⁰ Aquest testimoni dels militants m'ha estat tramès per Joaquina Tomàs (HOAC).

²¹ Damià Estela. Testimoni d'excepció. («Onze dies d'agost de 1936»), QP 61, 1980, p.39. Vegeu l'excel·lent valoració que del dietari fa A. SOLER SOLEY («Una veu lúcida i clara»): QP 61, p.45-47.

²² Cf. V. FIOL: «El seminari mira cap a fora» (dins *Dominus vobiscum*), Girona 2003: 225.

JOC, HOAC. *L'opció preferencial pels pobres* ja l'havíem sentida al seminari. No era una dèria del nostre. A molts altres seminaris, diocesans i religiosos, escampats arreu de *la Pell de Brau*, hi havia el *Grup Jesús Obrer* integrat pels seminaristes interessats en aquest camp pastoral, i amb una modesta revista d'enllaç: *Yunque*.²³

2. ELS EQUIPS DE MATRIMONIS

2.1. Un *Equip de la Mare de Déu* (EMD) és una comunitat cristiana de matrimonis. Està vinculat a un moviment d'espiritualitat matrimonial, iniciat a París l'any 1938, per quatre matrimonis entorn de l'abbé Henri Caffarel. L'any següent esclatava la guerra, les famílies es dispersaren i molts dels homes eren fets presoners. Però van néixer equips nous en altres ciutats de França, de tal manera que, en plena guerra, es publicava la *Lletra a unes llars joves* (1942), considerada la carta fundacional dels equips.

Un equip està integrat normalment per cinc o fins a set parelles, amb un capellà que fa de consiliari. No es defineixen com un moviment d'acció, però les persones dels equips es comprometen lliurement en diverses activitats apostòliques o socials. Els EMD entenen que la parella, a més de ser el nucli fonamental de la família, és també un mitjà per progressar tots dos en la vida cristiana. El camí és l'ajuda mútua entre els esposos, viure junts la fe, ser solidaris en les alegries i les penes, esdevenir llars obertes i acollidores per els altres, irradiant enfora el seu testimoni d'estimació.²⁴

A Barcelona els Equips de Matrimonis es van iniciar l'any 1951, quan un petit grup de parelles començaren a reunir-se entorn de Mn. Joaquim Roig, rector de la parròquia de Sant Josep Oriol, que fou després el consiliari

²³ *Yunque* l'editava el grup obrer del Seminari de Vitòria (1949...). En ell es proposaven per l'estiu experiències de treball, serveis en barris d'immigració o assistència a cursos de doctrina social i metodologia dels moviments apostòlics. Per l'ideari d'aquests grups, cf. *Yunque* (1956).

²⁴ La intuïció de Caffarel rau en què els casats s'han de santificar «no només en el matrimoni sinó per mitjà del matrimoni: és així que, junts (ensemble), progressen en la santedat». Ensemble, ja que els esposos esdevenen *companys d'eternitat*» (Cf. Vaticà II: GS 48; P. ADNÉS: «Mariage et vie chrétienne», DS, t. X, París 1980: 379-381).

del primer equip.²⁵ D'antuvi, els matrimonis havien constituït a Barcelona l'*Associació de Famílies Cristianes* (AFC), però a final de 1951 ja van tenir contactes amb París i el P. Caffarel els envià diverses publicacions. Fou decisiva la visita del Jean Pillias i esposa (juny de 1954) a Barcelona, on van tenir contactes amb famílies i capellans interessats. Així es van constituir dos equips (Barcelona 1 i 2). El 1955 ja eren cinc equips i, fins al 1959, s'havien constituït 20 equips.²⁶ L'any 1958, el bisbe Gregorio Modrego aprovà els EMD a la seva diòcesi.²⁷ Els primers equips fora de Barcelona foren a Mataró i a Terrassa, i també a Sant Vicenç de Castellet (diòcesi de Vic).²⁸

2.2. A Girona, els Equips de Matrimonis no van ser iniciats pel Dr. Estela, sinó que ell hi fou cridat per seglars que desitjaven instituir-los a la nostra diòcesi. Aquestes parelles pioneres van demanar-li que els fes costat i acceptés de ser el consiliari del seu equip.²⁹ El procés fou lent, amb diversos intents. Ha resultat difícil de precisar la data d'inici. Les primeres propostes poden ser de 1955, però les reunions comencen el 1957-58.

²⁵ Informació rebuda de Joan Puyol i esposa, i de M. Dolors Mauri, Vda. Plabosch. Eren membres de l'equip Barcelona-1, juntament amb les famílies Pereña, Ninot i Niubó. Aquest darrer, Manuel Niubó, havia estudiat matemàtica a París (Sorbona) i allí va contactar amb grups familiars francesos. Mn. Roig era el consiliari. En iniciar el primer equip, les parelles eren joves, amb fills petits; llars de classe mitjana senzilla: dos administratius, dos mestres i un professor de matemàtica.

²⁶ El viatge a Barcelona dels parisencs *M. et Mme. Pillias* fou ben aprofitat. Van reunir-se amb els que es movien en l'AFC (Mn. Roig). Però també van connectar amb altres grups matrimonials, com ara un del que era consiliari el Dr. Jubany (a la llar d'Ignasi Balaguer, el qual pel seu cantó també havien tingut contacte amb el P. Caffarel); amb un col·lectiu familiar dels Lluïsos de Gràcia (Mn. Pallissa). Hi hagué una reunió de capellans interessats a Sant Josep Oriol; molts van ser després consiliaris d'EMD. Aquesta visita fou decisiva per entrar al moviment. Ara el *pilotatge* es faria directament des de París. El grup de Barcelona es va subdividir en dos equips, dels quals foren consiliaris l'esmentat Mn. Roig i Mn. J. E. Jarque. L'AFC havia durat només tres anys.

²⁷ Cf. Miquel PLABOSCH: *Prehistòria dels E.M.D.*, Barcelona, s.d. [1984?]. El mateix bisbe Modrego havia nomenat consiliari diocesà l'esmentat Dr. Roig, al qual va succeir Mn. Joaquim Bosch, aleshores vicari a Sant Josep Oriol, també com a Consiliari de l'equip B-1. De Barcelona els equips van arribar a altres diòcessis, especialment Vic, Girona (1955) i, més tard, Tortosa. Igualment van ser *pilotats* des de Barcelona *Equipos* a Madrid i a Sevilla i, poc després, a Pamplona.

²⁸ Mn. J. Rovira Tena era rector d'aquesta parròquia, i es considera l'iniciador dels equips a Vic.

²⁹ És un camí que acostuma a repetir-se. El Dr. Estela és buscat per seglars inquiets com a home de consell i de discerniment. No va al davant de la iniciativa. Valora la proposta amb els mateixos laics i després hi queda enganxat, com avalador o/í consiliari, i els acompanya plenament identificat.

El primer que pensà en *equips de matrimonis* a Girona i que es va moure fou Francesc Rosés. En parlà reiteradament amb Lluís Portabella.³⁰ Finalment, el pont Barcelona-Girona va funcionar. Instat per Rosés, Portabella buscà la col·laboració de J. M. Noguera (de la Junta Diocesana d'A.C.). Així van iniciar-se els equips a Girona. Matrimonis que provenien de l'Acció Catòlica, de les Congregacions Marianes o simplement que havien estudiat a Barcelona, sigui als jesuïtes, a l'IQS (*Institut Químic de Sarrià*) o a la Universitat, van formar el primer grup. L'any 1959 van ser reconeguts els equips Girona 1 i 2; el 1960 el Girona 3 i 4.³¹ Passat un curs, alguns ho deixaren. Fer-se dels *Equips de Matrimonis* suposava entrar en un moviment de vida cristiana, amb una línia institucional molt definida per l'espiritualitat conjugal.³² El creixement dels EMD era lent. L'any 1959, abans del Concili, es va intentar captar gent nova pels equips. Aleshores hi hagué una intervenció decidida de Mn. J.M. Pujadas, el qual animà uns quants matrimonis que havien practicat *Cursets de Cristiandat*.³³ Els matrimonis que van entrar en els equips eren de classe mitjana més senzilla, i «portaven molta empena».

La praxi dels EMD demana que un matrimoni, coneixedor de l'esperit i el mètode, faci el servei d'iniciació durant un temps (*pilotar*). L'ajut als nous

³⁰ En els documents de Barcelona hi consta un equip a Girona el 1955. Rosés buscava algun grup de matrimonis o famílies «que ens ajudés en la nostra fe, per viure amb joia l'evangeli». Amb la seva esposa, Angelina Campreciós, tenien amics a Barcelona que formaven un *Equip de Matrimonis* (els Tello, els Balaguer; el seu consiliari era Mn. J.A. Ventosa); aquests els van animar a iniciar els equips a Girona. Els Rosés ja s'havien introduït en alguna reunió d'aquest equip de Barcelona.

³¹ Segueixen, a partir de 1961 un nou equip cada any, llevat del 1964 que foren dos. El 1965 s'inicien dos equips a Figueres. Hi ha doncs, 11 equips el 1965, el que suposava uns 55 matrimonis i 10 consiliaris. El nivell cultural i social de la gent que, en el començament es van interessar pels grups de matrimonis, es pot deduir de la professió dels marits: advocat, metge, químic, enginyer, professor, empresari, etc.

³² L. Portabella, J. M. Noguera, F. Rosés, A. Mor Mur, E. Salvatella, P. Feliu... havien participat en el grup inicial. Però es van desfer els equips 1 i 2. Alguns van deixar-ho i altres canviaren d'equip. Les raons poden ser d'ordre personal o bé perquè ja pertanyien a altres institucions d'Església, i també en adonar-se que es tractava d'entrar a formar part d'un moviment organitzat i metòdic, i no desitjaven tant. Un *Equip Zero* o experimental, que tenia per consiliari el mateix Mn. Estela, mai no s'integrà als EMD.

³³ Entre d'altres, és el camí seguit pel matrimoni Mirambell-Roqueta: Cursets el 1959 i entrada als equips el 1960. Mn. Josep M. Pujades era aleshores el consiliari dels *cursetistes* i poc després marxà a Amèrica Llatina, on animà els Cursets de Cristianitat i fundà els *Encuentros de promoción juvenil*. Cf. E. BOU: *Mossèn Pujadas* (La Bisbal, 1990); J. BUSQUETS: *Pujadas, J. M.*, DHEC, III (Barcelona 2001).

equipiers de Girona, els primers anys, anà a càrrec dels EMD de Barcelona.³⁴ Els de Girona van dependre de Barcelona fins al 1963, quan es va reconèixer un sector propi. Llavors hi havia cinc equips en funcionament, més dos en *pilotatge*, tots amb la parella responsable i el consiliari respectiu. Joaquim Asso Coll i Montserrat Dalmau (administratiu i botiguera) fou el primer matrimoni responsable del Sector de Girona dels EMD i van saber donar-hi molta vitalitat. Mn. E. Montal va ser el primer consiliari del Sector.³⁵ Aquest desvetllament dels equips de matrimonis coincideix amb el temps del concili Vaticà II. Temps de renovació i de reconeixement del laïcat. Els EMD van respirar aquell alè que donava un paper destacat als seglars i a la vocació matrimonial.³⁶

Quan els equips arribaren a Girona, ja estaven estesos per molts països d'Europa, i també d'Àfrica i Amèrica. Sorprenia un moviment tan organitzat (*Made in France*) i alhora tan adaptable. Els equips tenen una teologia i un mètode: la teologia sobre la missió dels laics en l'Església i en el món i l'específica espiritualitat conjugal. La intuïció de l'*abbé* Henri Caffarel, d'una espiritualitat pròpia per a casats, per tal que el matrimoni i la família siguin una escola de vida cristiana, la realitzà amb l'organització de petites comunitats –els equips–, integrades en un moviment d'abast mundial.³⁷ Pretén aconseguir un estil cristià propi de laics i encoratjar el testimoni des de la vida de casats i de família. A cada equip hi ha una parella responsable i entre tots busquen un consiliari. La reunió mensual té aquest disseny força original: es comença amb un sopar (normativament auster i de simple entrepà), mentre es comparteixen les vivències i problemes que

³⁴ L'equip Girona-3 va rebre aquest ajut d'un matrimoni de Badalona: («Eren joves, i venien en Vespa»).

³⁵ Juntament amb els Asso-Dalmau eren coresponsables F. Casellas-M. Gispert i A. Moré-D. Casellas. Montal, consiliari d'AC i professor del Seminari, fou Vicari Episcopal de Pastoral i el braç dret del bisbe Jubany (1964-73); finalment, rector del Mercadal i d'Olot. Després van ser responsables de sector D. de Cíurana-M. Gay i seguidament A. Thió-J. Ordis; en els dos mandats el consiliari era Mn. P. Font Bosch.

³⁶ El gener de 1959 Joan XXIII anunciava el Concili. Fou inaugurat l'octubre de 1962. La cloenda va ser el 8 de desembre de 1965, amb Pau VI.

³⁷ Cf. H. CAFFAREL, *Matrimonio nuevas perspectivas*, Barcelona 1959. Sobre el nom del moviment: a França «Equipes o Foyers de Notre Dame», END; a Espanya «Equipos de Nuestra Señora», ENS. (A la diòcesi, ara, hi ha més varietat d'equips de matrimonis i alguns no pertanyen al moviment dels EMD).

poden haver sorgit durant el mes; després, es recull la taula, i es procura un canvi de clima per a l'oració (text evangèlic, intencions); segueix el diàleg i la revisió sobre el tema preparat. Tot s'enfoca cap a la parella i la família. El compromís apostòlic, social o polític es té fora de l'equip, encara que es posa també sobre la taula. Al final, notícies i informacions, i mirar de no acabar gaire tard. Ultra la reunió mensual, formar part dels equips comporta altres obligacions que deriven de la condició d'esposos i de pares. Paga la pena ressaltar el «deure» que s'imposa la parella d'asseure's a dialogar ells dos sols (almenys una vegada al mes). Aquesta *assentada* dóna possibilitat per parlar de la pròpia vida cristiana i escoltar-se sobre tot allò que importa a la persona, la parella, la família... També se serveixen d'altres mitjans –com ara exercicis, recessos i jornades– per nodrir l'esperit dels equips i alhora influir en altres llars cristianes interessades i en l'ambient. Per això hom comptava amb l'ajut de consiliaris i parelles de Barcelona: Mn. F. Vergés, Mn. J. Boix, el caputxí P. Massana, diversos jesuïtes. L'estiu de 1971, tingué lloc un *Encontre Internacional* a Girona, a la catedral, organitzat pel sector de la diòcesi.³⁸

2.3. L'abril del 1966 Mn. D. Estela, juntament amb el matrimoni Thió-Ordis i Mn. P. Font, van prendre part en l'assemblea internacional dels equips, a París.³⁹ Se'n deixa constància aquí, pel que indica: d'una banda, l'abast europeu dels EMD; de l'altra, la implicació pastoral del Dr. Estela en aquest moviment matrimonial. Esperava les reunions, preparava els temes per escrit i atenia les persones. Un matrimoni de l'equip Girona-3 el recorda amb aquests termes: «*Aportava espiritualitat i donava contingut a les reunions, estava atent als problemes de les persones i del moment actual. Era oportú, comprensiu, ponderat en els judicis i valoracions. A vegades estava disgustat, però sempre molt*

³⁸ Per memòria: Recés diocesà de Mn. F. Vergés (1962), que també donà els exercicis als Àngels el 1964; els exercicis al Brull donats pel P. Torres Gaset, s.j. (1963); les Jornades a la Selva del Camp amb matrimonis catalans, espanyols, francesos, dirigides pel P. Rifa, s.j. (1963); els exercicis a Hostalets de Balanyà, pel P. Massana. També, finalment, els donats per Mn. J. Boix i els del P. Manel Falcó, s.j. Ultra l'intercanvi en les reunions amb matrimonis de països diversos, l'Encontre Internacional programà una conferència: *Cristians en el món d'avui* (*Gaudium et Spes*), amb traducció simultània.

³⁹ Estela va tenir una intervenció en una assemblea plenària al *Palais Chaillot* (en francès). També hi assistien altres matrimonis gironins (Sans, Gudayol, i algun més). L'any 1967, van anar a París, a l'assemblea, el matrimoni Duixans-Domènech amb Mn. J. M. Tor (hi assistí també Mn. M. Prats).

equànime. Assequible i disposat, podies anar a trobar-lo entre setmana; moltes vegades t'escrivia una carta després de la reunió, puntualitzant una qüestió o repassant el tema. Sempre portava les reunions preparades.»

En algunes ocasions es van produir crisis, per diferències entre els components de l'equip. El Dr. Estela hi intervenia eficaçment, amb intenció pacificadora, des de la seva autoritat moral, i evità que es trenqués. «Sovint en les reunions s'expressaven discrepàncies i crítiques a la jerarquia i a l'Església, per la falta d'actualització i per l'immobilisme de l'episcopat. Ell hi patia, i sempre defensà els seus superiors, malgrat que tots sabíem que en alguns punts no hi estava pas totalment d'acord. No admetia murmuracions i crítiques, que considerava estèrils», i procurava explicar i ser comprensiu. «La seva influència en l'equip era decisiva. La seva presència, desitjada. Reconeixiem que sovint feia un gran sacrifici per atendre l'equip, en una època que tenia moltes altres responsabilitats.» Fou consiliari de l'equip Girona-3 durant més de vint anys, fins a la seva mort (14 d'abril de 1979), encara que hagué de disminuir la seva dedicació a mesura que la salut s'anava deteriorant.⁴⁰

Un altre equipier m'ha facilitat la transcripció de dos textos escrits que ens poden ajudar a conèixer millor el seu paper de consiliari:

[Espiritualitat matrimonial:]

Què entenem per espiritualitat? El camí de la unió de l'home amb Déu. En altres termes: la manera d'enfocar i realitzar l'ideal cristià.

Hi ha una espiritualitat comuna, bàsica, igual per a tots. Però hi ha també espiritualitats diverses, específiques de cada situació. Una espiritualitat específica serà una manera peculiar de concebre i de realitzar l'ideal cristià.

Hi ha lloc a parlar d'una espiritualitat pròpia dels casats? Naturalment. Pel fet de constituir un matrimoni, els casats teniu unes gràcies, us moveu dintre un cercle d'afectes i de responsabilitats, amb un conjunt d'idees i de mitjans pràctics, a través dels quals la persona s'encamina cap a Déu (...).

[Transmissió de la fe:]

Avui es fa difícil (a vegades sembla impossible) la transmissió de la fe; sovint a causa de la poca autenticitat dels mateixos membres de l'Església. Cal comptar amb

⁴⁰ L'Equip començà poc abans de 1960, i en formaven part els matrimonis Rosés-Campreciós, Huguet-Casadevall, Perez-Moratones, Casellas-Gispert, Carbó-Ribugent i Mirambell-Roqueta. En deixar l'equip dos matrimonis, van integrar-s'hi els Thió-Ordis i Pagès-Vila. Els agraeixo l'ajut i les informacions.

el testimoni de fe i de vida. Però també amb la paraula missionera, que confessa (diu) la fe clarament; paraula de convertit... Només la fe engendra fe. A la llum d'això s'entén el que sant Pau diu a propòsit de l'evangeli anunciat no amb saviesa humana, sinó amb la força de l'Esperit [1 Co 1, 17-25]. I s'entén la propagació ostensible de la fe en la primitiva comunitat cristiana, a propòsit de la qual ens diuen els Fets dels Apòstols que la Paraula de Déu creixia, s'escampava, es multiplicava [Ac 6, 7]. Era la força convincent de la paraula dels convertits, que no s'averkonyien sinó que es veien enduts a anunciar l'evangeli arreu, amb la força de l'Esperit, a través de la seva paraula joiosa i ferma: paraula comunicativa i persuasiva (...).⁴¹

3. LES MISSIONERES SECULARS

3.1. L'Institut de Missioneres Seculars (IMS) inicià el seu camí a Vitòria, l'any 1939, per mà de D. Rufino Aldabalde-Trecu Urbieta (Zarautz 1904-Vitòria 1945)⁴². Aquest prevere diocesà, des de molt jove director espiritual del Seminari de Vitòria (1937-43), va emprendre diverses activitats apostòliques en aquell País Basc de la guerra i la postguerra. Llavors Àlaba, Guipúscoa i Biscaia encara constituïen una única diòcesi: la de Vitòria, i tenien un sol seminari⁴³, que va esdevenir un autèntic brollador d'iniciatives eclesials. El bisbe Javier Lauzurica era l'administrador apostòlic de la diòcesi.

Rufino Aldabalde tenia una personalitat intuïtiva i tossuda. Era apassionat i imparable quan veia el que l'Església havia de fer en aquell moment. De fet les *Missioneres Evangèliques diocesanes* –aquest era el nom escollit al començament– s'han de considerar part d'un moviment més ampli que Aldabalde (juntament amb altres capellans bascos) desvetllava en diversos camps eclesials⁴⁴. L'IMS, tanmateix, anà prenent personalitat

⁴¹ *Papers del Dr. Estela* (transcripció d'E. Mirambell). Testimonis de F. Rosés, A. Thió i E. Mirambell.

⁴² L'IMS va ser reconegut pel bisbe Javier Lauzurica com a Pia Unió Diocesana, el 3 de desembre de 1939, i nomenà M.-Camino Gorostiza directora general. L'aprovació canònica és de 1955.

⁴³ El seminari es va reobrir el 1937, instal·lat provisionalment a Vergara, i el 1939 tornava a Vitòria. Les diòcesis de Bilbao i Sant Sebastià no van ser creades fins al 1949 (2-11-1949).

⁴⁴ La revista *Surge* (1940) va ser portaveu d'aquesta varietat d'iniciatives apostòliques i, en concret, del moviment sacerdotal del Seminari de Vitòria, que assolí una considerable influència arreu d'Espanya. Avui, *Surge* encara s'edita a Vitòria, bimensual, amb el subtítol de *Revista sacerdotal*.

pròpia i, en els últims anys, D. Rufino s'hi dedicava quasi exclusivament.⁴⁵ Però va morir inesperadament i ràpida només cinc anys després de fundar les Missioneres.⁴⁶ El relleu va agafar-lo la directora general Maria-Camino Gorostiza, que havia estat la seva fidel col·laboradora des de la fundació.

El perfil que Aldabalde havia dibuixat per a les Missioneres Seculars es pot resumir en aquests trets: *El món i l'Església necessiten l'aportació de la dona. Unes dones que visquin i actuïn en el món, animades per la total adhesió a Crist, amb una formació basada en la Paraula de Déu, que actuïn amb llibertat i responsabilitat pròpies, i visquin la seva consagració al servei de l'Església sense reglaments ni vots, amb gran flexibilitat de normes per poder respondre al moment present.*⁴⁷

3.2. L'any 1950 van arribar les *Missioneres Seculars* a Girona, cridades segurament pel mateix bisbe, i van obrir un «centre de formació obrera».⁴⁸ El seu objectiu era l'animació de l'apostolat obrer i l'ajut a la noia treballadora en general. Per això mateix les missioneres van optar per un determinat estil de vida: treball assalariat a les fàbriques i presència als barris i suburbis d'immigració. El fonament del seu apostolat era el testimoni i l'encarnació en ambients populars.

El primer lloc de residència fou un pis al costat del Mercadal. La missionera responsable, Julia López de Vicuña, tenia 28 anys i començà a treballar a la Grober, i les dues companyes, Julia Zalbidea i Luisa Aramburu, també buscaren treball en fàbriques. Els cognoms de les missioneres de la primera fornada delata prou clarament l'origen basc. A la casa van fer lloc per poder acollir-hi dotze noies. Acceptaven noies que desembarcaven a Girona buscant feina. La formació humana i cristiana es donava amb un estil de convivència en família i amb converses en grup o personals, segons convenia,

⁴⁵ Rufino Aldabalde es va entendre sempre bé amb el bisbe Lauzurica (1937-43), però no amb el seu successor, Carmelo Ballester (1943-1948). El nou bisbe, des que arribà a la diòcesi (desembre 1943), mirava amb recel el moviment sacerdotal de Vitòria, per il·luminista, perquè dividia el clergat i actuava al marge del bisbe. Creia que D. Rufino era el capitost d'aquella moguda espiritual de cape llans i seglars.

⁴⁶ Moria als 40 anys, l'1 d'abril de 1945, Diumenge de Pasqua. L'IMS tenia llavors unes 40 missioneres.

⁴⁷ Cf. M. TERESA SANMARTÍN: «El IMS de 1939 a 1989», *Que todos sean Uno*, 91 (1990) 33-34.

⁴⁸ *Diari Los Sitios*: Girona, 2 de març de 1951.

no pas amb conferències o amb teories. S'aconseguia un clima molt positiu, espontani; tenia atractiu. Aviat es féu petita la casa i s'aprofità l'ocasió d'agafar un altre pis al mateix immoble; es guanyava espai per al treball, com un taller, per aprendre a cuinar i cosir. A les tardes, hi acudien també moltes més noies que no residien al pis. Van arribar a «influir» més de dues-centes treballadores joves, solteres o acabades de casar, que volien capacitar-se, tant per portar una família com en l'aspecte cultural. Poc després, Julia Azcona (que aleshores era la responsable) i tres missioneres més, van iniciar una nova presència al barri de Sant Pere. Tres d'elles treballaven a la fàbrica. Pilar Ventura treballà a la Grober i després fou assistenta social a la Coma i Cros, de Salt.⁴⁹ Des de la casa de la plaça de Sant Pere, van començar també un servei al mateix barri. Visites a famílies treballadores al sector de Pedret: *«Posaven injeccions i vacunes i atendien malalts en general; però sobretot dones i infants. Algunes mares eren gitanes, amb nens petits, necessitaven medicaments i alimentació. Això va portar-les a una relació molt àmplia a la barriada. Acudien a tot: per l'escolarització o per buscar feina, per un malalt o per una defunció. La gent les reclamava.»* També van facilitar a algunes noies amb dèficits familiars de poder viure amb elles. Una iniciativa nova va ser la del Quiosc PPC⁵⁰, a la Gran Via, on es venien, diaris i revistes, i especialment *Vida Nueva* i els productes de PPC: *Fulletons* i llibres de caire religiós, social i militant. El quiosc el van portar successivament les missioneres Carme Lloret i Julia Azcona.

Molt aviat iniciaren les reunions de la JOC.⁵¹ De fet, van ser les missioneres les que la van començar a la nostra diòcesi. Lolita de Andrés, Carme Lanao, Mercedes Haag i M. Josefa Legorburu van aplegar i treballar amb les primeres jocistes. Com a tals deixo constància de Carme Ribas, Encarna Cano, Dolors García, Juanita Rosdevall, Montserrat Vila, Carmen Molina i altres⁵².

⁴⁹ P. Ventura era aragonesa i té un procés típic: primer obrera a la Grober, després estudià per Assistenta Social, a Barcelona, i obtingué d'exercir a la Coma i Cros. *«Es queixava de les condicions de treball de les obreres: la fàbrica al veïnat de Salt quedava lluny i l'horari era partit: de 5-9 h. matí, de 1-5 h. tarda.»*

⁵⁰ *Propaganda Popular Catòlica*.

⁵¹ *Juventut Obrera Cristiana*, fundada el 1925 a Bèlgica per J. Cardijn; a França 1926; a Barcelona, 1953.

⁵² Van ser presidentes de la JOC a Girona: E. Cano i C. Molina. Algunes jocistes eren de fora de Girona: de Banyoles i d'altres poblacions.

A Sarrià de Dalt, la paperera Torras creà una colònia de cases per a les famílies dels treballadors i treballadores de la fàbrica. Les missioneres van obtenir-hi una caseta i van encarregar-se del dispensari i de la costura. A Sarrià, M. Carme Lanao i Pili Sáez –que eren ATS– van fer-se càrrec dels serveis al barri, alhora que promovien la JOC.

Iniciats els anys 60, es deixà la casa del Mercadal i les activitats es van traslladar a Santa Eugènia 25, una casa del bisbat. Més espaiosa, permetia tenir-hi la residència i organitzar activitats més diversificades. S'hi van fer cursets i reunions de la JOC i de l'HOAC, recessos i exercicis espirituals. També van organitzar classes nocturnes, àdhuc de batxillerat. Les missioneres ho portaven, però amb professors voluntaris, alguns d'ells estudiants d'últims cursos. *Moltes noies van poder treure el batxillerat de quatre cursos, i estudiar després ATS, assistenta social o magisteri, alguna passà a psicologia. També formaren una Rondalla («Cors Alegres», amb el mestre Barnés), un grup de teatre, etc.* A la casa de Santa Eugènia, finalment, s'hi establí l'Acadèmia de Perruqueria (1964-1975). M. Antònia Vitoria en fou la responsable durant més de 12 anys. L'aprenentatge de «peruqueria» va tenir molt d'èxit entre les joves treballadores. *Avui, moltes s'hi guanyen la vida i s'han establert amb peruqueria pròpia.* Després de 1975, M.A. Vitoria s'integrà amb l'Acadèmia a l'Institut de Formació Professional, al Pont Major. Pel seu cantó, Benita Vergara, que formava part del grup de Santa Eugènia i fou un temps responsable de l'IMS a Girona, treballava a la Llibreria del Secretariat de Catequesi, als baixos del seminari.⁵³

A partir de 1964-1965 va tenir lloc l'acció potser més coratjosa de les missioneres seculares a Girona. Durant uns anys (fins el 1970), dues d'elles –M. Carmen Perez i Rosario Molina– es van instal·lar a viure a la muntanya de Montjuïc, un suburbi de barraques, que s'havia anat creant cap al final de la dècada dels 40 i que, entorn de 1960, disposava de 320 estatges i passava de 2.000 habitants. Sense llum ni aigua (que s'havia de pujar carregant garrafes des de les fonts de Pedret, de Sant Pere o de Sant Daniel), amb parets fràgils i sostres de cartó, per l'esforç dels seus habitants, va sorgir un autèntic poble, *amb solidaritat, germanor i esperança.* Una mitjana d'edat inferior als 30 anys

⁵³ Les responsables successives de l'IMS a Girona van ser: Julia L. de Vicuña, Julia Zalbidea, Violeta Corera i Benita Vergara. A Santa Eugènia, pels cursets de JOC i HOAC venia Mn. Canamassas; pels recessos i exercicis a noies treballadores i estudiantes d'ambients obrers, sovint era Mn. J. Casadevall.

i molta mainada en edat escolar, era la característica distintiva d'aquell col·lectiu. *«Les missioneres seculares van dur a terme una tasca humanitària, cultural, social i religiosa de molta transcendència: des de posar injeccions fins a donar classes d'alfabetització; des de col·laborar a la formació de les joves fins a orientar i ajudar tota classe de persones, joves i grans; des d'ensenyar a cosir fins a organitzar casals; activitats que creaven poble, comunitat. Van optar per viure amb els pobres de Montjuïc quan aquest lloc no era ben vist i menys visitat ni per ciutadans acomodats, ni per autoritats, ni per gairebé ningú, llevat de familiars»* (Ramon Llorente).⁵⁴

La presència solidària de les missioneres en el suburbi fou molt reconeguda pels seus habitants; un veritable poble d'immigració, format per gent pobra, coratjosa i de bons sentiments, que fugia de la fam i la manca de treball del sud. Utilitzà barraques que ells mateixos construïen per viure amb la seva família; perquè a Girona trobaven feina, però no habitatge. Només pujaven a Montjuïc alguns mossens i seminaristes (cada setmana), i gent de l'HOAC. Tanmateix, els capellans amb responsabilitat pastoral estable no hi van fins als anys 60, Mn. Tibau i, després, Mn. Tor.⁵⁵ Les missioneres van establir-se al «Caserón», que es rescatà de la ruïna. Era la seva casa i servia de locals per a tota mena de reunions, fossin educatives, pastorals o socials. Es convertí en el centre d'activitats i la casa de tots. Aquest poble de barraques s'acabà el 1970 per obra i gràcia de l'especulació, i fent el sord als desigs dels que hi habitaven.

3.3. Activitats i compromisos tan variats com els que van dur a terme les missioneres seculares a la nostra diòcesi, podrien difuminar l'autèntica

⁵⁴ Cf. R. LLORENTE: *Montjuïc. La història d'un poble / La historia de un pueblo*. Girona 2007, 42-43. L'autor ha escrit una narració molt viva, documentada i des de l'experiència personal. La ciutat vivia d'esquena al barri, llevat d'uns pocs. L'autor recorda, a més de les missioneres seculares, sobretot el mestre J.M. Ministrall, i també Mn. Bolós (*Gerion*) pels molts articles al diari, per crear opinió.

⁵⁵ Als inicis, des de la parròquia de Sant Feliu va tenir cura de la gent de Montjuïc el rector, Mn. Llorenç Costa; del catecisme Mn. Dorca. Les celebracions es feien a Sant Feliu, Sant Nicolau i, també, a l'escola de Montjuïc. Petits grups de seminaristes teòlegs hi pujàvem els diumenges i en les vacances. Mn. Tibau va ser-ne el capellà (ho era de Sant Daniel) del 1963 al 1965; el següent fou Mn. Tor (del seminari) fins al final de la dècada. Mn. Pere Comamala, vicari cooperador de la parròquia del Carme (1965-1968), tenia cura d'altres suburbis de barraques: Torre Gironella i Alfons XII. Moria d'accident el 1970.

raó de ser, solidària i apostòlica, que les caracteritzava. De la vida i l'activitat de les missioneres que he conegut, se'n desprenen aquests trets essencials: 1) Caràcter secular [seglar] de la seva vocació. 2) Compromís amb els sectors populars, pobres i marginats; cosa que comportava per a elles mateixes un estil de vida senzill i auster. 3) Actitud evangelitzadora en els llocs de treball i implicant-se als barris on vivien. 4) Ajudar els moviments apostòlics obrers, des de baix, com una militant més. 5) Escollir com a professió, o bé treball d'obreres (testimoni) o bé capacitar-se professionalment per un servei directe a les persones més necessitades: infermeres, assistents socials, educadores en barris (servei).

Des dels suburbis on vivien o des de l'animació de la JOC, des de Sarrià o de Montjuïc, a Casa Carles o a Santa Eugènia, les missioneres entraven en la pastoral diocesana de Girona. Per a molts de nosaltres van ser una ventada de cristianisme renovador i compromès. Els militants, els consiliaris i seminaristes, vam trobar-hi una col·laboració femenina que ens evangelitzava.

Més en concret, a Girona, l'IMS va tenir en el Dr. Estela l'ajut i acompanyament espiritual que buscava, fos col·lectivament (al pis del Mercadal celebrava l'Eucaristia cada setmana) o personalment (algunes venien al seminari a trobar-lo amb regularitat). Des de l'inici, ell va posar-se al servei de la seva espiritualitat específica. Coneixent el tarannà de les missioneres, no ho hauria fet sense que elles li ho demanessin. Però ignoro qui propicià l'encontre. Ni si els van suggerir el nom del Dr. Estela (potser fou el mateix bisbe qui el proposà) o si el van descobrir elles (en les reunions de l'HOAC, p.e., a les que aquell capellà de cabells blancs hi era molt assidu). Com fos, el rector del seminari d'aleshores va sintonitzar de seguida amb elles. Li agradava aquell estil de presència en el món, de *llevat que fa fermentar la massa*. Li encomanaven els recessos, que més endavant es van obrir a missioneres d'altres diòcesis. Hi trobaven una espiritualitat sòlida i n'estaven agraïdes. Una missionera em confessava: «*Nos parecía que escuchábamos a D. Rufino; la misma doctrina evangélica, la misma pasión por la Iglesia.*»

L'espiritualitat secular i missionera que ja portaven, Mn. Estela la confirmava, sempre adaptant-se a la línia d'elles. Em sembla que aquesta sintonia queda ben reflectida en una homilia que adreçà a les missioneres en ocasió de tancar la capella a Santa Eugènia. Una d'elles, que hi era, m'ha

enviat el que va apuntar aquell dia (per tant, no és l'esquema redactat pel capellà que predicava, sinó el resum escrit per una que escoltava).⁵⁶ Em servirà per posar el punt final a aquest recull.

«La Virgen María es modelo de apostolado seglar. La misionera está consagrada al servicio de la Iglesia y de los hermanos.- Al cerrar la capilla significa un cambio accidental, sin diferencias en el modo de vivir que ya venía siendo similar al de hoy.- Hay que vivir con la modalidad que se adapte a las necesidades de hoy. Os recomiendo vivir encarnadas en el mundo, para ser fermento y sal en la masa; para allí mismo encontrar inspiración de cómo debe ser un apóstol seglar.

La crisis que pasa la Iglesia hoy es una cuaresma o purificación de la Iglesia entera; por ello hay desfases y dolor, cambios de mentalidad y nuevas maneras. La primera semana después de Pentecostés fue como un jardín, un esplendor, una alegría; era el fruto de toda la Pascua. Hoy es distinto: es purificación.

La vida cristiana seglar se centra en el Espíritu (Pablo siembra, Apolo riega; pero es el Señor quien recoge y lo hace todo).

Vivir unidas a Cristo y a su misión. A su Obra.- Ejercer fe, amor, meditar la Palabra, contemplación, llenas del espíritu de oración, con continuidad permanente, haciendo unidad: sin separar espiritualidad y trabajo (tarea apostólica y trabajo manual).

El árbol unido al Señor da buen fruto. Vivir llevando paz y alegría en todas partes, unidas a los pobres i en medio de la gente de condiciones sociales menos altas, sin angustias ni agobios.

Aprovechar los dones naturales recibidos y la consagración, que no separa, pero sí señala (sin ser por ello menos seglares). Vivir unidas i fieles al Instituto. Vivir unidas a Cristo; en la misma labor, en el mismo obrar cotidiano vivir una vida de contemplación. Encontrar a Cristo en el hermano, en el que sufre, y en la Iglesia. Igual como la Virgen nos da ejemplo.»

Era l'any 1967, el primer de maig.

⁵⁶ Les aportacions d'aquest apartat les he d'agrair a converses tingudes amb M.A. Vitoria; els records són propis d'ella o recollits d'altres missioneres, igual que el text que m'ha facilitat.